

Päihdeasiamies

Lausunto hallituksen esityksestä eduskunnalle laiksi sosiaali- ja terveydenhuollon asiakasmaksuista annetun lain, sosiaali- ja terveydenhuollon palveluseleleistä annetun lain 3 § ja tuomioistuinmaksulain 5 §:n muuttamisesta (HE 129/2020)

2 a § Maksun periminen

Säännöskohtaisissa perusteluissa todetaan, että kunta voisi käyttää tekniseen laskuttamiseen tilitoimistoa tai perintätoimistoa. Ulkopuolisen palveluntarjoajan käyttäminen julkisoikeudellisten hoito- ja huoltomaksujen perinnässä ei ole asianmukaista eikä kannatettavaa. Kunnan tulee hoitaa myös tekninen laskutus itse. Perintä- ja tilitoimistojen perintäkulut lisäävät kohtuuttomasti jo ennestään heikossa asemassa olevan, paljon palveluja tarvitsevan asiakkaan velkoja ja tulevia ulosottovelkoja. Tällöin velat kasvavat ja niiden maksaminen loppuun käy entistä vaikeammaksi. Samalla asiakkaiden salassa pidettävät asiakkuustiedot leviävät tarpeettomasti ja perusteetta eteenpäin ulkopuolisille palveluntuottajille.

Pykälään tuodut lisäykset 7) kohta (kerryttääkö perittävä lasku maksukattoa ja asiakkaan seurantavollisuus) ja 2 momentti laskuun liitettävästä oikaisuvaatimusohjeesta ovat erittäin tarpeelliset tiedot ja auttavat asiakasta, erityisesti heikossa asemassa olevaa oman asian hoidossa.

11 §:n mukaan kunnan tai kuntayhtymän on joka tapauksessa annettava asiakkaalle tieto siitä, että maksua voidaan alentaa tai jättää se perimättä. 2 a §:n mukainen lasku olisi luonteva paikka sille ja näin kerätään tehokkaasti laskua koskeva tieto yhteen kohtaan. 11 §:n ohjeistus on muuten hyvin joustava ja tieto maksun alentamisesta tai perimättä jättämisestä jää kunnan tai kuntayhtymän käytännön varaan, joka voi vaihdella suuresti. Tieto voidaan 11 §:n mukaan antaa eri aikoina ja muodoissa. Asiakkaan oikeusturvan kannalta on tärkeää, että hän saa tiedon täsmällisesti ja yksiselitteisesti ja että asiakkaita kohdellaan tasapuolisesti eri kunnissa ja kuntayhtymissä. Tieto myös vähentää hankalassa taloudellisessa asemassa olevan asiakkaan huolta maksukyvystään ja velkaantumisestaan.

2 b § Päätös maksukyvyn mukaan määräytyvästä maksusta

Pykälään tuotu lisäys oikaisuvaatimusohjeesta on erittäin tarpeellinen ja antaa asiakkaalle uutta tärkeää tietoa mahdollisuudesta hakea muutosta maksupäätökseen, jonka pohjalla on asiakkaan maksukyky. Ohje lisää oikeusturvaa ja terveyden tasa-arvoa, erityisesti heikossa asemassa oleville.

5 § Maksuttomat terveyspalvelut

Hoitajavastaanottojen maksuttomuus perusterveydenhuollossa on kannatettavaa.

Pykälän mukaan terveydenhuollon palveluista ovat maksuttomia 1) terveydenhuoltolain tiettyjen pykälien perusteella järjestetyt perusterveydenhuollon palvelut sekä hoitoon kuuluvat aineet ja pitkäaikaisen sairauden hoitoon tarkoitetut hoitotarvikkeet. Pykälien joukossa ei ole mainittu terveydenhuoltolain 28 §:ä, joka koskee päihdetyötä. Sen sijaan mukana on 27 § mielenterveystyöstä. Päihde- ja mielenterveysongelmista kärsivät melko usein samat henkilöt ja ongelmat rinnastuvat monissa yhteyksissä toisiinsa. On tärkeää ja terveyden tasa-arvoa lisäävää, että myös päihdetyötä koskeva terveydenhuoltolain 28 § sisällytetään luetteloon.

Pykälä jatkuu: maksuja saa kuitenkin periä:

- a) 18 vuotta täyttäneille annetuista avosairaanhoidon ja suun terveydenhuollon palveluista; maksua ei kuitenkaan saa periä edes 18 vuotta täyttäneeltä terveydenhuoltolain 16 §:n nojalla järjestetyistä palveluista, terveydenhuoltolain 27 §:n perusteella järjestetyistä avosairaanhoidon palveluista...

Maksuttomiksi on määritelty siis myös terveydenhuoltolain 27 §:n mielenterveystyötä koskevan pykälän perusteella järjestetyt avosairaanhoidon palvelut. Myös tämä lisäys tulee saada tasapuolisesti koskemaan päihdetyön 28 §:ä.

Kun verrataan terveydenhuoltolain 27 §:n (mielenterveystyö) ja 28 §:n (päihdetyö) sisältöjä, ne ovat keskenään laajasti samansisältöisiä:

- 27 § 1) ja 28 § 1) Ohjaus, neuvonta
- 27 § 3) ja 28 § 2) Tutkimus, hoito ja kuntoutus
- 27 §:ssä on lisäksi 2), jota vastaavaa 28 §:ssä ei ole

Päihdehuollon potilaita ja asiakkaita ei kohdella tasapuolisesti vakuutusperusteisessa järjestelmässä suhteessa muihin potilaisiin ja asiakkaisiin. Päihdeongelmista kärsivien stigma on yhä syynä eriarvoiseen kohteluun ja sen poistamiseksi on tehtävä työtä myös lainsäädännössä.

Terveydenhuollon ehkäisevän päihdetyön ja avohoitona toteutettavan päihdetyön tulee olla asiakkaalle maksutonta, riippumatta palveluja antavista ammattilaisista. Avoterveydenhuollon päihdetyö saa vuosittain uusia asiakkaita noin 40.000, kun puhutaan pelkästä perusterveydenhuollosta. Määrä on suuri ja joukossa on paljon vaikeassa taloudellisessa asemassa olevia. Maksuttomuus edistää hoitoon hakeutumista ajoissa, jolloin hoidolla on parhaat menestymisen mahdollisuudet.

Päihdehuollon laitospäästökäytöksessä käy vuosittain noin 11.000 eri asiakasta. Kuntoutusjaksot ovat pääsääntöisesti lyhyitä, suurin osa alle kaksi viikkoa. Lyhyeen laitosvieroitukseen haetaan ja päästään silloin, kun tarve on akuutti ja kiistaton. Asiakkaat sielläkin ovat usein taloudellisesti heikossa asemassa. Myös lyhyiden laitospäästökäytösten maksuttomuus on perusteltua.

Etä- ja internetperusteisten palveluiden merkitys on lisääntynyt samalla, kun palvelurakenteet ovat muuttuneet avopainotteisiksi. Etäpalvelut on otettu käyttöön tänä vuonna erityisesti koronapandemian takia. Etäpalvelut ovat tulleet jäädäkseen. Samalla kun huolehditaan siitä, että palvelut ovat saavutettavissa, joka tapauksessa ainakin etäpalveluina, on tarpeen säätää siitä, että nekin ovat maksuttomia samalla tavalla kuin muut avopalvelut.

Päihdetyötä ja mielenterveystyötä tehdään myös sosiaalihuollon puolella ja niistä on sosiaalihuoltolaissa peräkkäiset pykälät, 24 § päihdetyöstä ja 25 § mielenterveystyöstä. Sosiaalihuolto ja terveydenhuolto tekevät yhteistyötä näissä asioissa.

Sosiaali- ja terveydenhuollon asiakasmaksuista annetun lain 4 §:n 7)-kohdassa polikliininen päihdehuolto on todettu maksuttomaksi. Jotta päihdehuolto avohoitona olisi myös terveydenhuollossa maksuton, siitä tulee lisätä maininta sosiaali- ja terveydenhuollon asiakasmaksuista annetun lain 5 §:än.

6 a § Maksukatto

On kannatettavaa, että maksukattoa kerryttäisivät jatkossa myös asiakasmaksut, joiden suorittamiseen on myönnetty toimeentulotukea.

Maksukaton seuraamisen säilyttäminen asiakkaalle on ongelmallista varsinkin niiden asiakkaiden kohdalla, joilla jo muutenkin on vaikeaa hoitaa asioitaan ja jotka ovat vaikeassa asemassa, kuten esimerkiksi päihdeongelmista kärsivät. Kovin kohtuuttomaksi velvollisuuden tekee vielä se, että asiakkaan on

tarvittaessa esitettävä alkuperäiset tositteet maksuista, vaikka maksujen suorittaminen oletettavasti selviäisi kunnan tai kuntayhtymän rekisteristä melko vähemmällä työllä.

Pykälän 7 momentissa mainitaan vaatimuksen tekemisestä kunnalle tilanteessa, jossa maksukatto on ylittynyt ja asiakas on maksanut palveluista maksuja vuoden aikana yli 683 euroa. Vaatimuksen määräaika on seuraavan kalenterivuoden loppuun mennessä. Määräajan asettaminen on ymmärrettävää, mutta juuri heikossa asemassa olevalle asiakkaalle kasataan tässäkin vaikea tehtävä.

Vaikeassa asemassa oleville tulee yhteensä niin monta tehtävää, että kaikkien niiden suorittaminen kunnialla ei ole todennäköistä, vaan kunnalle tulee todennäköisesti jäämään maksukatosta pois jääneitä ja maksukaton ylittäneitä varoja huomattavassa määrin.

Jos tähän sääntelyyn jäädään, olisi ainakin hyödyllistä selvittää jollakin (?) tavalla, miten maksukaton seuranta ja toteutus ovat onnistuneet ja tehdä sen pohjalta tarvittavat korjausliikkeet.

Mikäli lainsäätäjän suunnitelmissa on, että maksukaton seuranta siirtyy asiakkaalta kunnalle/maakunnalle tai muulle toimijalle myöhemmin, tämä seikka on pidettävä mielessä ja otettava työn alle mahdollisimman pian.

11 § Maksun perimättä jättäminen ja alentaminen

Pykälän mukaan kunnan tai kuntayhtymän on joka tapauksessa annettava asiakkaalle tieto siitä, että maksua voidaan alentaa tai jättää se perimättä. 2 a §:n mukainen lasku on luonteva paikka sille ja näin kerätään tehokkaasti laskua koskeva tieto yhteen kohtaan. 11 §:n ohjeistus on muuten hyvin joustava ja tieto maksun alentamisesta tai perimättä jättämisestä jää kunnan tai kuntayhtymän käytännön varaan, joka voi vaihdella suuresti. Tieto voidaan 11 §:n mukaan antaa eri aikoina ja muodoissa. Asiakkaan oikeusturvan kannalta on tärkeää, että hän saa tiedon täsmällisesti ja yksiselitteisesti ja että asiakkaita kohdellaan tasapuolisesti eri kunnissa ja kuntayhtymissä. Tieto myös vähentää hankalassa taloudellisessa asemassa olevan asiakkaan huolta maksukyvyystään ja velkaantumisestaan.

Pelkkä tietojenantovelvollisuus ei vielä varmista, että kunnat alentavat tai jättävät maksut perimättä. Sen lisäksi tarvitaan kunnille ohjeet siitä, millä kriteereillä alennukset ja perimättä jättämiset toteutetaan. Ohjeet takaavat, että käytännöt ovat ympäri maata samat ja kansalaisten tasapuolinen kohtelu varmistuu.

15 § Muutoksenhaku

Uusi teksti on selkeä parannus aiempaan pykälämuotoiluun. Muutoksenhaku ei jää epäselvyyden vuoksi tekemättä ja palvelun tarvitsijan oikeusturva paranee.

3. Laki tuomioistuinlain 5 §:n muuttamisesta

Uusi lisäys yksityishenkilön vireille panemista asioista, jotka koskevat sosiaali- ja terveydenhuollon asiakasmaksuista annetun lain mukaan määrättyjä asiakasmaksuja on erittäin hyvä ja kannatettava. Se varmistaa vähävaraisen asiakkaan oikeusturvan. Päätökseen tyytymättömän asiakkaan ei tarvitse jättää valitusta tekemättä liian kalliiden tuomioistuinmaksujen pelossa.

Helsingissä 4.11.2020

Tuula Sillanpää
Päihdeasiamies